

РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОНЯТЬ В ІСТОРІЇ КУЛЬТУРИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті досліджується культурно-освітній аспект впливу буття на розвиток філософсько-освітніх понять та ідей в Україні. Висвітлюється історія становлення, розвитку та культурологічного поступу ключових філософських понять і термінів. Виходячи з умов сучасного культурно-освітнього розвитку України, концентрується увага на специфіці тлумачення філософських понять і термінів в різні історичні періоди українськими та зарубіжними дослідниками.

Ключові слова: *культура, освіта, філософія, історія, духовність.*

Освітня модель стає значущою в системі суспільних цінностей, принципів і поглядів лише тоді, коли підкріплена культурою та філософією, які забезпечують науково-теоретичний та духовний зміст освітньої системи. Разом з тим, філософія та культура в освіті відображають всю палітру буття суспільства, яка пов'язана з певним історичним періодом. Буттєві філософсько-освітні процеси знаходять своє відображення в філософських поняттях, аналізуючи які, ми можемо отримати картину культурно-освітнього розвитку суспільства. Зважаючи на це, доцільно розглядати історію педагогічного, або навчального чи виховного процесів, шляхом аналізу філософських понять та їх ролі в історії української культурологічної та філософсько-освітньої думки.

Актуальність даної теми полягає насамперед у тому, що філософські поняття є відображенням культурно-освітнього розвитку суспільства. Аналізуючи їх роль в історії навчально-освітнього розвитку українського суспільства ми можемо довести, що українська освіта на всіх етапах свого розвитку була зорієнтована на кращі світові зразки.

Серед останніх наукових розробок за обраною темою слід відзначити дослідження Л. Губерського і В. Андрущенка, в яких всебічно розглядається роль філософських понять в історії філософсько-освітньої думки України; працю А. Бичко, яка дослідила національні, культурні та філософсько-освітні аспекти розвитку українського суспільства, що відображені в філософських поняттях; розвідку В. Личковаха, який звернув увагу на національний акцент і колорит українських філософсько-освітніх понять; дослідження О. Базалука, що дає змогу відстежити спадкоємний зв'язок між філософським розумінням понять українськими академічними ученими та їх попередниками; напрацювання В. Шевченка та В. Довбні стосовно логічного аналізу філософсько-освітніх понять, зміст яких зазнавав специфічних інтерпретацій в бутті різних народів загалом і українського зокрема; дослідження М. Євтуха та І. Волощука, котрі розкривають роль філософських понять, спираючись на власні українські здобутки філософського осмислення освітніх істин.

Втім, на нашу думку, незважаючи на достатньо об'ємний пласт наукових досліджень, проблема ролі філософських понять в історії культурного та філософсько-освітнього розвитку України залишається висвітленою не достатньо повно.

Метою статті є аналіз ролі філософських понять в історії культури та філософії освіти України.

Зазначена мета передбачає вирішення таких завдань:

1. Дослідити філософські поняття, котрі розкривають ідейну наповненість історії філософії освіти України: "освіта", "освіченість", "знання", "мудрість".
2. Показати, що філософська культура українського народу завжди була справжньою скарбницею, з якої мислителі черпали ідеї для вироблення філософських понять власного навчально-освітнього розвитку.

Ціннісним дороговказом в даному випадку є філософсько-освітнє дослідження Л. Губерського і В. Андрущенка, в якому вони проаналізували два поняття: "філософія" і "освіта". Їх аналіз дає нам можливість тлумачити ці категоричні поняття, спираючись на величезну палітру культурно-освітніх ідей. Адже культура надає смислових відтінків і філософського змісту освіті як процесу духовно-практичного розвитку людини. Ми знаємо, що філософські ідеї, терміни та поняття набувають здатності впливу на людину лише в процесі навчання, освіти і виховання, а цей процес актуалізується лише в середовищі з відповідним рівнем культури. Саме в культурному середовищі бажання людини до освітнього розвитку виникає не через "примус" інших, а як логічний життєвий складовий елемент, або внутрішнє духовне прагнення до саморозвитку. Всю логіку навчання, освіти і виховання людини

здатна, на нашу думку, повноцінно відобразити філософія освіти, використовуючи відповідні філософські поняття, котрі виникали в процесі культурного осягнення буття людиною. "В цьому контексті ми говоримо про філософію як особливу сферу духовно-практичного освоєння світу і, одночасно, як про сутність того дійства (процесу, відносин), яке розгортається в просторі і часі... І ми не бачимо підстав, за якими можна було б "відмовити" в праві на існування такої відносно самостійної галузі пізнання, як філософія освіти" [1, 54].

Нам відомо, що переважна більшість філософів в якості предмета філософії виділяють взаємовідношення "людина-світ-людина", але таке відношення ґрунтується на відповідних культурно-освітніх надбаннях. Тобто цілісною людиною стає тоді, коли засвоює необхідні культурно-освітні знання, котрі відображено в філософських поняттях. Для цього людина повинна вступити у взаємовідношення з культурними надбаннями людського світу, і навпаки, світ через культуру та освіту впливає на конкретну людину. Цей взаємозв'язок унікального та універсального захоплював філософів ще в античні часи. Відобразити цей зв'язок могла філософія освіти. Вона об'єднувала все філософське і культурно-освітнє знання, відображала його в поняттях, пов'язуючи їх шляхом взаємообміну між людьми в процесі буття.

Тому в історії філософії та історії культури, від античності до нашого часу, переважна більшість мислителів, спираючись на філософські поняття, виявляли загальні закономірності у взаємовідносинах між світом і людиною, людиною та природою, людиною та культурою, людиною та суспільством. Відповідно, в історії філософії наявні дослідження філософії культури, філософії освіти, філософії суспільства, філософії природи, філософії мистецтва. Всі ці "супутники" філософії хоч і отримали своє обґрунтування та мають свій предмет дослідження, проте використовують філософські поняття для своєї аргументації.

Наприклад, філософія мистецтва, хоч і виступає як галузь філософського знання, але є дуже складним багатоступеневим духовно-практичним відображенням світових буттєвих процесів митцем. Адже кожен митець для нас є одночасно і "барометром", який специфічно реагує на всі світові зміни, а також і культурно-освітнім "камертоном" чи взірцем. У даному навчально-освітньому процесі, відповідно до багатьох культурно-естетичних досліджень українських мислителів ключову роль можуть відігравати культурно-освітні традиції народу, які укорінені в віках, але спираються на загальносвітові філософські поняття. Хоча сьогодні філософсько-освітні поняття, ідеї, практики та надбання поступово стають універсальними і мають лише незначні національно-культурні вкраплення, адже світ глобалізується через величезну систему медіаресурсів. Тому сучасна філософія освіти в Україні повинна рефлексувати, або пристосовуватись, щоб відповідати запитам глобалізованого світу, не втрачаючи при цьому свій національний акцент і колорит.

Як наголошує В. Личковах: "Взагалі, зміна лінгвістичних практик породжує нові форми і стилі філософування, в тому числі і у сфері естетики як філософії мистецтва. Що стосується можливості побудови концептуальних засад теоретичної системи чи навіть академічної школи сучасної філософії мистецтва в Україні, то вона впливає з етнонаціональних традицій естетичної думки і мистецтва, з наявності національно ідентичного художнього світогляду, дискурсу і мови" [2, 31].

Подібним чином можна охарактеризувати і історію розвитку філософії освіти в Україні. Адже вона забезпечує вироблення системи філософських знань теж на ґрунті етнонаціональних культурно-естетичних традицій, спираючись на філософські поняття, історію розвитку яких можна прослідкувати.

Філософія освіти протягом всієї своєї історії, спираючись на філософські поняття, розробляла і виробляла цілісну систему філософських знань, які сьогодні складають теоретичну основу освітнього процесу. Джерелом сучасної української філософії освіти та навчально-освітньої системи стає вся історія філософії у її тісному зв'язку з історією української та світової культурологічної думки.

Роль історії культури в філософії освіти вагома, бо дозволяє виділяти основні групи культурологічних та понятійних мотивів, які характеризують культурно-освітні та духовні рівні в різні періоди історичного розвитку суспільства. Таким чином, зміст культурологічних та понятійних мотивів в історії філософії освіти можна розглядати через історико-культурологічні дослідження різних освітніх періодів. Кожен з них може складатися із різних знань, означених поняттями, які виявили себе в різних культурологічних мотивах, філософських і наукових концепціях. Тому історія культури у зв'язку з філософією освіти, на нашу думку, забезпечує ґрунт для розуміння культурологічних мотивів філософсько-освітніх понять та виділяє їх ключові якості. В історичному ракурсі філософія освіти повинна нести в собі опис культурологічних та понятійних мотивів, або філософських основ різних освітніх моделей, які зможуть допомогти нам у вирішенні сучасних навчально-освітніх проблем.

Філософія, освіта, культура, етика та естетика, завдяки філософським поняттям, ведуть людину по життєвим шляхам, забезпечують, направляють, коригують і підтримують усе необхідне, раціо-

нальне та мудре в житті. Позаяк естетика, культура, освіта і філософія репрезентують природні нахили та здібності людини, її адаптацію до умов природного і соціального середовища. Але освіта та культура, завдяки їх динамізму та прискоренню, в життєдіяльності людини часто відіграють роль перемінних величин, а філософія, як мудрість віків, яка спирається на ключові поняття, залишається незмінною. Освітній, культурний, етичний та естетичний розвиток людини, завжди в історії людства був відображений в розвитку мережі навчальних закладів від перших філософських шкіл до сучасних університетів.

Науковці в усі часи завжди цікавились понятійним апаратом, який проливав світло на велику кількість навчально-освітніх ідей і процесів. Стародавні греки в філософії вбачали любов до мудрості, яка вела їх життєвими стежками. Також філософія допомагала античним мислителям будувати свої філософсько-освітні пізнавальні концепції, спираючись на культурні цінності того часу.

У період Київської Русі філософами називали мислителів-книжників, які читали, переписували та писали свої хронікальні чи культурно-освітні твори. Через це поняття "філософ" у Київській Русі визначало освічену людину. Філософами мали можливість стати ті учні, котрі подібно бджолам, що сідають на квітку щоб взяти з неї солодкий нектар, схиляються над книгами, щоб зчитати з неї мудрість.

З плином віків античне поняття філософія майже не зазнало інтерпретаційних змін, але поняття освіта, відповідно до культурного розвитку народу, отримувало ідейне насичення і збагачення. Цікавою була культурологічна палітра тлумачення поняття "освіта" українськими мислителями, які працювали в навчальних закладах вищого типу XVII–XVIII століть. Саме в той час простежується цікаве поєднання християнської релігійної ідеології і культури та світської науки і культури, котрі робили перші самостійні кроки в навчально-освітніх практиках. Дане поєднання стало характерним в культурі українського бароко і поширювалося в різних сферах культурно-освітньої діяльності. Тому у релігійно-філософських працях П. Могили, Л. Барановича, І. Галятовського, І. Гізеля та інших мислителів цього періоду ми можемо простежити ідею отримання високого знання через специфічне природне прозріння, або вплив Божественних ідей.

Метафізичне поняття прозріння своїм корінням сягає до античної філософії, коли мислитель отримував істинні філософські ідеї з віддалених світів Гіперуранцію, але шлях до отримання знань лежав через навчання, логіку нагромадження знань та сильне бажання мислителя отримати високі, ідеальні, Божественні знання. В середньовічній філософії дана тенденція здобуття істинного знання через прозріння отримала широке розповсюдження і відповідну аргументацію. Тому в середні віки в історії філософії освіти одну з головних ролей починає відігравати поняття віра, котре стає головною запорукою отримання високого знання.

У XVII–XVIII століттях в українських навчальних закладах вищого типу, котрі в основному знаходились під патронатом християнських церков, без поняття віри не обходився жоден навчально-освітній предмет. Тобто лише віруюча людина могла отримати істинні знання. Але якщо хто з учнів через своє невігластво проявляв сумнів чи незгоду з догматами, то його слід було примусити до навчання, або схилити до правильної віри. Можливо, через це українське поняття "освіта" російською мовою звучить як "образование", тобто як специфічна вимога до вчителя формувати образ дитини через передачу необхідних знань і культурних цінностей, спираючись на віру в те, що вони є істинними та ідеальними.

Саме через це О. Базалук зазначає: "Професори Києво-Могилянської академії розвивали ідею про здобування істинного знання шляхом одномоментного осяяння з допомогою природного розуму, тобто Божих ідей... Дана філософсько-освітня тенденція з тяжінням до християнської релігії, притаманна майже всім мислителям XVII–XVIII століть. Вона дає змогу науковцям відстежити спадкоємний зв'язок між філософським розумінням академічних учених та їх попередників. Філософія дає мислителям можливість тлумачити поняття. В. Даль тлумачить "образование" як: надавати чомусь образ, вид, змушувати, вимушено, передавати культурні цінності та звичай від покоління до покоління, у результаті чого й утворилась наступність поколінь" [3, 11].

Подібне тлумачення поняття "освіта" сьогодні ми можемо прочитати у багатьох українських і зарубіжних дослідників філософсько-освітнього процесу. Проте в тлумаченні та інтерпретації філософсько-освітніх понять, на нашу думку, ключову роль відіграє філософсько-освітня культура людини як мислителя, котрий носить в собі і виявляє в своїх ідеях цілий культурний пласт. Даний культурний пласт хоч і акумулює в собі тисячолітню філософсько-освітню історію народу, проте в працях дослідників може бути відображеним шляхом логічного поділу на століття або віхи, в яких зміст філософсько-освітніх понять зазнавав специфічних інтерпретацій. На це звертає нашу увагу В. Довбня: "Положення, поняття, терміни, слова, які використовувалися в минулому можуть набувати нині іншого, навіть протилежного змісту. Тому дослідження історії філософії освіти, як будь-яке іс-

торичне дослідження, ґрунтується на інтерпретації. Слово освіта російською перекладається як "образование", англійською – "education", німецькою – "bildung", грецькою – "paidea". Але не завжди в поняття "освіта" вкладалося її сучасне розуміння. Старе поняття "освіти" як "естественного образования", тобто формування. До речі, латинський еквівалент цього слова – "formatio". Відомо також, що в німецькій мові довгий час зі словом "освіта" вживалися відповідні похідні поняття forma як формування, (formierung, formation). У цьому зв'язку зазначимо, що утвердження слова "освіта" не випадкове, оскільки в "освіті" (bildung) захований "образ" (bild) [4, 18].

Як бачимо, науковці-філософи достатньо широко проаналізували поняття "освіта", але найбільш об'ємний і актуальний сьогоденню аналіз даного поняття ми знаходимо в ґрунтовному дослідженні Л. Губерського і В. Андрущенко "Філософія як теорія та методологія розвитку освіти" (К, 2008). За твердженням авторів: "Освіта – це, насамперед, процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії учителя (педагога) і учня (студента), спрямований на передачу (засвоєння) знань, формування вмінь і навичок, виховання культури мислення і почуття, здатності до самонавчання і самостійної життєтворчої діяльності... Якщо педагогіка головним чином вивчає механізм, то філософія, насамперед, опікується ідеалом – визначенням якості і змісту своєрідного "духу епохи", на якому базується даний тип культури, виробництва, спілкування і який "делегується" в освіту як суспільно визначена вимога, норма, стандарт чи ідеал. Саме у цьому вимірі (і не більше!) філософія й постає у якості теорії освіти [1, 56].

В даному ракурсі дослідження філософського змісту поняття "освіта" Л. Губерський та В. Андрущенко, на нашу думку, рухалися в одному напрямку з відомим німецьким філософом Г.-Г. Гадамером, який у праці "Истина і метод", розкрив філософський зміст і духовне наповнення даного поняття. Ґрунтуючись на історико-філософських фактах і культурних традиціях, вчений зауважував: "Тепер "освіта" якнайтісніше пов'язана з поняттям культури й означає в кінцевому підсумку специфічний людський спосіб перетворення природних задатків і можливостей" [5, 51].

Філософсько-освітня практика і її різнобічний теоретичний аналіз дає нам можливість ґрунтовно проаналізувати поняття, які зосереджують в собі всю культурно-естетичну палітру різних народів. Результати їх культурно-естетичного та філософсько-освітнього розвитку проявляються в філософських та освітніх поняттях, ідеях, естетичних мотивах, нормах моралі, ментальності, орієнтації на людину як індивідуума, творчу особистість. Носіями цих культурно-естетичних і філософсько-освітніх ідей та понять в Україні, в різні історичні періоди, часто виступали не лише професійні філософи чи педагоги, а й письменники, поети, діячі культури і мистецтва, котрі своєю творчістю ідейно надихали майбутні покоління українських мислителів до філософсько-освітньої творчості.

У даному випадку актуальним є дослідження національних культурно-естетичних та філософсько-освітніх аспектів в історії України, проведене А. Бичко. Дослідниця піддає глибокому аналізу історію культурно-естетичних та філософсько-освітніх ідей та понять, які були започатковані видатними мислителями різних країн і народів, і проводить історичні паралелі щодо наявності подібних ідей та понять в творах українських мислителів. На думку А. Бичко: "В освітньому процесі слід у першу чергу звертати увагу на формування світоглядних спрямувань української молоді, основою яких є споконвічна ментальна установка духовності нашого народу; антеїзм – любов та вболівання за долю своєї батьківщини; кордоцентризм – висока моральна вимогливість, в першу чергу до себе, як громадянина своєї держави; поліфонізм – глибока повага та зацікавленість у пізнанні духовно-культурних надбань різних народів" [6, 227].

За А. Бичко, джерельну базу для українських культурно-естетичних та філософсько-освітніх ідей та понять, цілком логічно шукати в працях вітчизняних мислителів, які необхідно ретельно аналізувати і порівнювати з концепціями західноєвропейських філософів. Лише так ми зможемо дослідити історію української культури та філософії освіти в різних аспектах і зрозуміти спільні і відмінні риси в культурно-естетичному та філософсько-освітньому розвитку, виділити особливості нашого національного характеру, менталітету, духовних основ.

Тому перед нами постає завдання проаналізувати зміст поняття "мудрість" в царині філософсько-освітнього розвитку. Дане поняття в історії філософсько-освітніх ідей на території, яку займає сучасна Україна, з'являється ще в V–IV століттях до Різдва Христового, коли греки започаткували свої міста-держави в Північному Причорномор'ї і почали навчати там філософії. Як стверджував Діоген Лаертський, мудреці з Північного Причорномор'я ставали переможцями конкурсів серед філософів, які проходили в Стародавній Греції.

У період Київської Русі мудрою була людина з відповідними знаннями та життєвим досвідом. Така людина мала повне право наставляти інших (як це робив Володимир Мономах у своєму "Повчанні..."), повинна була читати та писати філософські книжки, тобто отримувати мудрість і розповсюджувати її серед інших людей. Мудрість цінувалась як в культурі, так і в освіті.

З розвитком навчально-освітніх закладів на території, яку займає сучасна Україна, мудрість стає надбанням тих людей, котрі її прагнуть, завжди перебувають у творчому пошуку та гуманній праці на благо людства. Ця тенденція яскраво проявилася в добу українського бароко.

Як відзначав В. Шевченко: "Тому, коли в ренесансно-бароковому XVI ст. С. Оріховський-Роксолан, а в XVII ст. К. Транквіліон-Ставровецький, С. Почаський тощо високо підносять суспільну значущість мудрості і філософії як вчення, що формує любов до мудрості, то в цьому виражається і ментальний софієцентризм українознавства. Заодно це означає, що філософія в Україні, як і в Греції, Римі та інших країнах, поставала у формах, невіддільних від освіти. Тому саме у філософії вбачався і наріжний камінь освіти, під якою розумілося засвоєння, привласнення та індивідуалізація мудрості, позаяк в ній вбачалася основа існування суспільства, нормального життя людей у світі" [7, 22].

Зміцнення зв'язків між народами приводило до розвитку філософствування, або до розквіту поняття мудрості як головного підґрунтя навчально-освітнього процесу. Тому джерелом формування філософсько-освітніх понять є реальне людське середовище, жива дійсність, або все що нас оточує. Філософія в поєднанні з освітою, культурою, етикою та естетикою виступає головним цілеспрямованим засобом розвитку людини. У нашому українському суспільстві, котре сьогодні орієнтує свою освіту на кращі світові зразки, все інтенсивніше йде пошук філософсько-освітнього коріння, або понять, які нададуть нам змогу відчувати свій національний менталітет та гордість за свої гуманні навчально-освітні традиції, в історії яких домінував культ чи пріоритет мудрості.

За твердженням М. Євтуха та І. Волощука: "Україна володіє достатнім потенціалом, щоб претендувати на власні здобутки у пошуку шляхів філософського осмислення освітніх істин" [8, 8].

Слід зазначити, що філософія освіти, спираючись на понятійний апарат, може стверджувати свій узагальнений вираз, орієнтуючись на філософсько-освітні ідеали, котрі мають історичне коріння і пов'язані з кращими гуманними ідеями та поняттями різних століть і народів. Сучасна філософія освіти в Україні своїми кращими досягненнями наочно втілює демократизм, свободу, гуманізм та устремління в майбутнє. При цьому сьогодні філософія освіти не нав'язує своїх ідей та понять. Вона лише закликає звернути на них увагу і за бажанням, а не за примусом використовувати в процесі навчання чи виховання.

Звертаючись до розв'язання актуальних сьогодні філософсько-освітніх проблем українського суспільства, не зайвими для нас вбачаються звернення до аналізу філософських понять як українських, так і зарубіжних мислителів. Від освіти залежить високопродуктивна праця людини, її добробут, виконання нею громадських обов'язків, її людяність та багато інших особистісних характеристик.

Цікаві роздуми стосовно поняття освіченої людини знаходимо у М. Шелера: "Освіченим є не той, хто знає багато про випадкове так-буття речей, або той, хто може відповідно до законів максимальною мірою передбачити процеси і управляти ними (перший "вчений", а другий є "дослідник"), – освіченим є той, хто оволодів структурою своєї особистості, сукупністю вибудованих в єдності одного стилю ідеальних рухомих схем споглядання, мислення, тлумачення, оцінки світу, поведження з ним і з якими б то не було випадковими речами в ньому"[9, 46].

Отже, можемо зробити наступні висновки.

1. Філософські поняття "освіта", "освіченість", "знання", "мудрість" були предметом широкого спектру праць видатних українських та зарубіжних мислителів, які розглядали їх з філософсько-освітніх та культурно-естетичних позицій. Вважаємо, що дати ґрунтовну розгорнуту характеристику культурно-естетичного та філософсько-освітнього змісту згаданих в нашому дослідженні філософських термінів і понять та прослідкувати їх роль в історії культури та філософії освіти України здатна історія філософії освіти.

2. Особливість філософсько-освітньої історії полягає у впливі буття на формування і розвиток філософських понять. При цьому філософська культура українського народу, незважаючи на різні катаклізми буття, завжди була виразником людської мудрості як свого рідного народу, так і інших народів світу, що яскраво відображено в філософських поняттях.

Використані джерела:

1. Андрущенко В. П. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти / В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський. – К. : Леся, 2008. – 516 с.
2. Личковах В. А. Чернігово-Сіверська культурологічна регіоніка / В. А. Личковах. – Чернігів : В. М. Лозовий, 2011. – 168 с.
3. Базалук О. О. Філософія освіти : навч.-метод. посібник / О. О. Базалук, Н. Ф. Юхименко. – К. : Кондор, 2011. – 164 с.

4. Довбня В.М. Філософія освіти Г. Г. Ващенко : навч.-метод. посібник / В. М. Довбня ; Черніг. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. К. Д. Ушинського. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2010. – 297 с.
5. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: основы философской герменевтики / Х.-Г. Гадамер ; [пер. с нем. ; общ. ред. и вступ. ст. Б.Н.Бессонова]. – М. : Прогресс, 1988. – 704 с.
6. Бичко А. К. Національні аспекти філософської освіти в Україні / А. К. Бичко // Філософія освіти. – 2005. – № 1. – С. 210–228.
7. Шевченко В. І. Філософія освіти: проблеми самовизначення / В. І. Шевченко // Філософія освіти. – 2005. – № 1. – С. 18–29.
8. Волощук І. С. Гносеологічний фокус трансформаційних змін філософії освіти / І. С. Волощук, М. Б. Євтух // Філософія освіти. – 2006. – № 2. – С. 7–14.
9. Шелер М. Избранные произведения : [Пер. с нем.] / Макс Шелер; [сост., науч. ред., предисл. Денежкина А. В. ; послесл. Л. А. Чухиной, с. 379–398]. – М. : Гнозис, 1994. – XII, 413 с.

Черный Александр Алексеевич, кандидат философских наук

Роль философских понятий в истории культуры и философии образования Украины

В статье исследуется культурно-образовательный аспект влияния бытия на развитие философско-образовательных понятий и идей в Украине. Освещается история становления, развития и культурологического прогресса ключевых философских понятий и терминов. Исходя из условий современного культурно-образовательного развития Украины, концентрируется внимание на специфике толкования философских понятий и терминов в различные исторические периоды украинскими и зарубежными исследователями.

Ключевые слова: культура, образование, философия, история, духовность.

Oleksandr Chorny, Candidate of Philosophy

Role of Philosophical Concepts in the History of Culture and Philosophy of Education of Ukraine

The cultural and educational aspect of the influence on the development of philosophical and educational concepts and ideas in Ukraine is examined. The history of the formation, development and cultural progress of key philosophical concepts and terms is highlighted. Ukrainian and foreign researchers focus on specific interpretation of terms and concepts in different historical periods relying on the conditions of modern cultural and educational development of Ukraine. The affinity, similarity and symbolic landmarks of the history of Ukrainian cultural and philosophical and educational thought are declared.

The educational model is significant in the system of social values, principles and beliefs only when supported by culture and philosophy which provide scientific and theoretical and spiritual content of the educational system. Bearing this in mind, we cannot examine the history of teaching or learning or educational processes as something separate from the history of Ukrainian cultural and philosophical and educational thought.

Analysis of cultural and educational works of scholars enables us to interpret the philosophical and educational concepts, based on a huge palette of philosophical ideas. Thus, culture has connotations and philosophical content of education as a process of spiritual and practical human development.

We know that philosophical ideas, terms and concepts acquire the ability to influence people only in the process of learning, education and upbringing, and this process is updated only in the medium with the appropriate level of culture. It is in the cultural environment when the human desire to educational development occurs not through compulsion of others, but as a logical component of life, or inner spiritual desire for self-development. In our opinion, the philosophy of education enables to reflect fully the whole logic of learning, education and training people through cultural and educational environment by means of using the appropriate philosophical concepts that emerged in the cultural understanding of being the human.

We know that the vast majority of philosophers distinguish the object of philosophy as the "man-world-man" relationship, but this attitude is based on the relevant cultural and educational heritage. That is the whole man becomes when learns necessary cultural and educational knowledge. For this purpose this person should enter into relationship with the cultural heritage of the human world, and vice versa peace through culture and education affects the individual. The relationship of the unique and universal notions fascinated philosophers in ancient times. Philosophy of education could display this relationship. It united all the philosophical, cultural and educational knowledge; reflected it in terms and linked them through the interchange of people in the process of being.

Therefore, in the history of philosophy and cultural history, from ancient times to the present, the vast majority of thinkers showed general patterns in the relationship between the world and a man, a man and the nature, people and the culture, a man and the society. For this reason, there are studies of philosophy of culture, philosophy of education, philosophy of society, natural philosophy, philosophy of art in the history of philosophy. All these satellites of philosophy, though received their grounding, but have their subject of study. However, they use the philosophical concepts for their argumentation.

For example, the philosophy of art, while serving as a branch of philosophy, but is a very complex multistage spiritual and practical reflection of global existential processes by the artist. Each artist is both a barometer that specifically responds to all the world changes and cultural and educational tuning fork or a model for us. In this teaching and learning process, the cultural and educational trends of the people who are rooted in centuries, but based on the general philosophical concepts can play a key role as many cultural and aesthetic studies of Ukrainian thinkers prove.

Although today philosophical and educational ideas, practices and achievements gradually become universal and have only minor national-cultural blotches, the world is globalized through a huge system of media resources. Therefore, the current philosophy of education in Ukraine should reflect or adapt to meet the needs of the globalized world, without losing its national focus and flavour.

The philosophical concepts of "education", "erudition", "knowledge", "wisdom" have always been the subject of research of prominent Ukrainian and foreign thinkers and have a huge palette of philosophical, educational, cultural and aesthetic views on various aspects of the issue. So, in our opinion, the history of philosophy of education, combined with a history of cultural thought can only give a detailed description of a cultural and aesthetic, philosophical and educational content and the structure of many mentioned in our study philosophical terms and concepts.

Key words: culture, education, philosophy, history, spirituality.